

Іван Вовканич,
доктор історичних наук,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Віталій Андрейко,
кандидат історичних наук,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЧЕСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ

В статті автори досліджують питання еволюції чеської національної меншини в Україні протягом XIX-XX ст., дають аналіз складним соціально-економічним та політичним чинникам, які сприяли переселенню чехів на територію України, а також висвітлюють основні напрямки діяльності чехів, що привнесли у розвиток нашої держави свої особливості в багатьох сферах життєдіяльності суспільства.

Ключові слова: чехи, Україна, переселення, чеська національна меншина, українсько-чеські відносини.

В умовах розвитку України як багатонаціональної держави винятково-го значення набуває дослідження історії та культури національних меншин, відродження та збереження багатовікових традицій численних народів, що тут мешкають. Подальший розвиток нашої країни багато в чому залежить від виваженої національної політики, яка повинна забезпечити нарівні з розвитком титульної нації, розвиток інших етнічних спільнот. У зв'язку з цим значне місце займатимуть дослідження історії та культури чеської національної меншини в Україні.

Чеська «колонізація» України, стала самобутнім історичним явищем. Вона була наслідком складних соціально-економічних та політичних чинників як в Австрії, так і в Російській імперії. Чисельність чеських переселенців на півдні України в зазначений період коливалась від 4 – 4,5 тис. чол. Чехи привнесли в соціально-економічний розвиток регіону свої особливості, створили оригінальну сільськогосподарську культуру. Значним є внесок представників чеської інтелігенції в розвиток культури регіону (Я. І. Грдіна, В. В. Шкорпіл, О. А. Яната та ін.) [3, 145]. Потрібно зауважити, що історія чехів, які мешкали в Україні, досі залишалася поза увагою науковців. Метою даної статті є наукова реконструкція історії чеських поселень на Україні в XIX – XX ст., а також розкриття особливостей цього процесу,

місця та ролі чеських переселенців в соціально-економічному та культурному житті нашої держави.

Історично склалося так, що на українських землях, крім корінного населення українців, проживали інші етноси, в тому числі й чехи. За даними 1884 року в українській губернії поселилися 19699 чехів. Найбільше у Луцькому повіті (10 поселень). Чехи осідали у Дубенському, Луцькому, Рівненському Новгород–Волинському, Житомирському, Овруцькому повітах. Чехи оселялися не тільки на Волині й Житомирщині, а й на півдні України, в Криму. Протягом 1870-1872 роках вихідці з Богемії закупили у польських поміщиків 20 тисяч десятин землі в Криму. Тут починають виникати поселення, зокрема Табори – Царевич, пізніше в Таврійській губернії – Новоградівка, Богемка у Херсонській області. Чехи селилися біля великих доріг. У глибині ж прокладали дороги до найближчого шляху. Вони будували 2-х–4-х кімнатні будинки з кухнею і коморою. Сільськогосподарські знання чехи відновлювали читанням різних спеціальних часописів. Особливо поширеним на Волині був «Чеський Рольник» [8, 3-6]. Окремі чеські колонії існували також у Херсонській, Таврійській, Подільській, Катеринославській губерніях, в Одесі, Харкові, Чернігові, Полтаві та багатьох інших містах. Центром політичного та культурного життя чехів став Київ. У центрі Києва з'явилися фабрики і заводи з чеською адміністрацією або переважно чеським складом робітників.

У 1880–1890 рр. активізується громадське життя чехів Києва. Їхньому згуртуванню сприяли вистави аматорських театрів, екскурсії. Великого розголосу набув урочистий бал, влаштований у 1900 р., в якому взяли участь і представники Волині. На початку ХХ ст. були засновані Чеське освітнє товариство, фізкультурне товариство «Юг», на базі якого у 1905 р. створено київський «Сокіл». На сцені Українського театру була поставлена опера Б.Сметани «Продана наречена». В Україні регулярно збирали пожертви для підтримки національних шкіл Чехії. Кошти пересилались на адресу організації «Матица шкільна», під патронатом якої перебувала чеська освіта в Австро-Угорщині [5, 733].

З метою створення власної національної школи, чеською громадою Києва було створене культурно-просвітнє товариство «Ян Амос Коменський», яке тривалий час залишалося центром культурного життя чехів. З ініціативи цього товариства було відкрито київську чеську школу, де навчалося близько сотні учнів, які бездоганно володіли чеською та російською мовами. Очолював цю школу талановитий педагог, волинський чех Ярослав Боучек.

Визначною подією став вихід 17 жовтня 1906 р. першого номера політичного тижневика «Рускі Чех», видавцем і редактором якого був Вондрак, найактивніший популяризатор чеської музичної культури в Україні. «Рускі

Чех» належав до часописів, що виступили на захист і підтримку української культури. На його шпальтах уперше був надрукований повний переклад поеми Т.Шевченка «Єретик» чеською мовою, який здійснив Н.Жерновський.

Чехи внесли певний вклад у розвиток промисловості. Вони заснували тут ряд заводів і фабрик. Зокрема, в Києві на Шулявці діяли і мали добру славу заводи «Гретер і Криванек» (1882 р, виготовляли устаткування для цукроварень і броварень, з 1922 року – завод «Більшовик»), «Фільверт і Дедина» (1898, комбіновані сівалки), «Неєдлий і Унгерман» (1898, запасні частини для іноземних машин і верстатів, з 1934 року – це «Червоний екскаватор»). Знаним був великий промисловець музичних інструментів у Києві – Їндржічек Їндржіх, власник однієї з перших в Росії фабрики грамофонних платівок «Екстрафон» - щедрий спонсор культурних починань серед українських чехів. Він був головою чеського товариства «Я. А. Коменський», фундатором чеської школи в Києві, часописів «Руські Чехи» і «Чехослован», спонсором Ярослава Гашека [4, 62-66].

Масове переселення чехів з Австро-Угорської імперії на територію України почалося ще в першій половині XVIII століття. Катерина II заселяла Крим і запросила на півострів багатьох європейців. При переїзді цариця обіцяла переселенцям дати землю. Тоді 170 чеських сімей зважилися поміняти місце проживання. Другий етап чеської колонізації в Україні розпочався в другій половині XIX ст. Після відміни кріпосного права впродовж 60-70-х років виникли перші чеські поселення, зокрема на Волині, Людгардівка, Чехівка у Подольській губернії, а в Криму – Табор-Царевич. Багато чеських поселень у цей період виникало стихійно [15, 318].

З 1870 р. чеські переселенці на Волині приймали російське підданство й отримували право організовувати окремі общини та волості, російський уряд їм гарантував свободу віросповідання і звільняв на п'ять років від будь-яких платежів і податей, а також військової служби. Така політика сприяла тому, що виникли чотири чеські волості: Рівненська, Лубенська, Луцька, Купічеська. Значна маса переселенців з Чехії осідала в Житомирському, Овручському, Новоград-Волинському повітах [1, 111].

У 1870-1872 рр. вихідці з Богемії закупили у поміщиків 20 тис. десятин землі в центральній частині Кримського півострова. Це стало початком заснування тут невеликих чеських колоній. Активне переселення чехів у Крим і прилеглі землі призвели до виникнення нових поселень на півдні України. Прибулі чехи були умілими господарями, займались сільським господарством, були добрими землеробством, дружньо ставились до сусідів. Але незважаючи на часткове злиття з українською культурою, чеські переселенці все ж трималися осібно і компактно мешкали у своїх селах. У кожній чеській колонії був духовий оркестр. І чеський учитель, який їхав

жити і працювати на Україну, обов'язково повинен був знати музичну грамоту [4, 63].

Проаналізувавши історичні аспекти розвитку та особливості соціально-економічного становища чехів у Австрійській імперії в середині XIX століття – доведено що, до основних причин еміграції чеського населення з Австрійської імперії відносяться: масове обезземелювання чеського селянства; криза в усіх сферах промисловості і, як наслідок, масове безробіття; фінансова криза в чеських землях, що входили до Австрійської імперії; голод, що, у зв'язку з економічною і фінансовою кризою, охопив велику частину країни; перенаселеність окремих чеських областей; національно-політичне гноблення з боку Австрійської імперії та зародження національної самосвідомості серед чеського населення.

Встановлено, що названі причини були досить значущими і відображали внутрішнє становище в чеських землях. Основна маса населення, якого безпосередньо торкнулося переселення середини XIX ст., – найбідніші верстви. Здебільшого такими були селяни-землероби, ремісники та робітники. Внаслідок комплексної програми буржуазних реформ і розгортання міграційних процесів змінився етнічний склад населення південного регіону. Найважливішою причиною, що вплинула на зміну етнічної карти регіону, стала друга масова еміграція кримських татар і ногайців до Туреччини після Східної (Кримської) війни 1853-1856 рр. Наслідком обезлюднення стали кризові явища в сільському господарстві півострова, викликані нестачею робітників. До казни перестали надходити натуральні та грошові виплати. Слаборозвинена промисловість, заснована на переробці сільськогосподарської продукції, взагалі зупинилася. Не розвивалися досить прибуткові для краю соляні промисли. Встановлено, що серед народів, які емігрували в 60-х роках XIX століття на південь Російської імперії, а саме до Таврійської губернії, значне місце займали чехи. Саме у 1861 році в Криму з'явилися перші чеські колоністи, які повинні були сприятливо вплинути на розвиток економіки краю: брати участь у відновленні промисловості та сільського господарства. Вони привнесли етнічний, абсолютно новий для цих місць, колорит у розвиток культури цих земель [14, 61].

У багатомісячній історії українсько-чеських відносин маловідомою залишається одна з найважливіших її сторінок — участь чехів в українських визвольних змаганнях, зокрема в формуваннях Українських Січових Стрільців (УСС) та Української Галицької Армії (УГА). Ще зовсім недавно тема УСС та УГА перебувала під суворою забороною, а документи і книги, що стосувались її, були знищені або вивезені за межі України. Можна пригадати хоча б деякі з імен чехів, які тяжкі воєнні труди свої, здоров'я,

а часто і саме життя поклали на вівтар української свободи. Символічно, що фактично першим (одночасно з Михайлом Галушинським) командиром легіону УСС був, хоча і короткочасно, австрійський полковник кінноти чех Молік, який пізніше ще деякий час відповідав за вишкіл стрільців [6, 300]. Прагнучи вибороти незалежність своєму народу, чехи з розумінням ставилися до національних устремлінь інших народів Австро-Угорщини і, звичайно ж, українського [2, 285]. Серед майже ста інтернованих більшовиками вояків УГА, вивезених 16 червня 1920 р. з табору Кожухів під Москвою до Архангельська, де їхні сліди загубились, були також чехи - Свобода (Svoboda), Карло Вотава (Karel Votava), працівник розвідвідділу УГА Франц Дворжак (František Dvořák) [16, 9]. До речі, Ф.Дворжак був перевезений 20 травня 1920 р. з московської тюрми Бутирки до Кожухова разом з легендарним генералом УГА Осипом Микиткою [12, 217-220].

За часи існування радянської влади в соціально-економічному становищі чеського населення сталися значні зміни. Це торкнулося кількісного і національного складу мешканців чеських сіл, що сформувалися за дорядянські часи. Збільшилася чисельність чехів, що мешкала у містах. З другої половини 20-х рр. XX ст. в річищі політики коренізації в адміністративно-територіальному поділі була встановлена нова мережа сільських рад. Основним заняттям чехів південних областей України залишалось землеробство. Чехи південних областей України й Криму в 20-30-і рр. XX ст. пережили три хвилі голоду – 1921-1922 рр., 1928 р., 1932-1933 рр. У зв'язку з голодом в 1922 р. чехи Кримської АСРР, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей звернулися до Чехословацької торгово-промислової місії в Україні за матеріальною допомогою. Її було надано продовольчими товарами. Як і представники інших національних груп, чехи ставали жертвами масових політичних репресій кінця 20-х – 30-х рр. XX ст.: позбавлення виборчих прав, арешти і позбавлення волі та ін. Цілеспрямованих репресивних акцій проти саме чеських поселенців не проводилося. Встановлено, що соціально-економічний розвиток чехів, що мешкали в чеських поселеннях в 20-ті – 30-ті рр. XX ст., проходив відповідно до нових економічних і політичних тенденцій, що впроваджувалися в державі. Це, передусім, було пов'язане з нав'язуванням командно-адміністративних методів в економіці країни, з неприйняттям приватної власності, відсутністю розвитку національної культури і самосвідомості національних меншин. Усе це негативно позначилося на житті чеського населення, звиклого до фермерського ведення індивідуальних господарств [11, 126-127].

Період 20-30 – років надзвичайно багатий політичними подіями, що не могло не відобразитися на громадсько-політичному житті волинських чехів, які оселилися на цій землі ще у XIX столітті. Змінилися не тільки со-

ціально-економічні умови їхнього життя, а й та політична ситуація, в якій діяли численні чеські товариства і об'єднання. На їхню діяльність впливала політична нестабільність у республіці, ставлення уряду до вирішення національного питання, що було дуже актуальне у Волинському воєводстві. Саме в цей період надзвичайно широко розгортають свою діяльність українська «Просвіта», Волинське Українське Об'єднання, Російське Народне Об'єднання та інші організації й політичні партії. Крім того, міжнародні події в Європі, особливо наприкінці 30-х років, коли Чехословаччина опинилася у центрі процесу політичних змін, спонукали до дії найбільш освічених, радикально настроєних представників чеської громади. Дослідження питання дає уявлення про чеських поселенців як таких, що не проявляли особливої політичної активності. Хоча можна зазначити, що на початку століття в Києві діяли численні організації культурно-освітнього спрямування (товариство ім. Я.А. Коменського, гімнастичне товариство «Сокіл», товариство «Чеська Бесіда»). Це були лояльні до уряду організації, що діяли в рамках законності. Головною ж своєю метою вони вбачали у захисті інтересів чехів у Росії. В підзаголовку друкованого органу товариства ім. Я.А. Коменського тижневика «Rusky Sesh» писалося: «Тижневик, присвячений чеським інтересам в Росії» [17, 143].

Історія Південної України другої половини XIX – першої третини XX ст. знає чимало видатних імен чехів, чий внесок у розвиток культури, науки, освіти незаперечно значний: Й. В. Прібик (1855-1937) – талановитий диригент, композитор, педагог; Я. І. Грдіна (1871-1931) – фізик, учений-механік; О. А. Яната (1888-1938) – ботанік-флорист, доктор біологічних наук; В. В. Шкорпіл (1853-1918) – історик, археолог. Значна кількість чеської інтелігенції працювала у сфері культури в Одесі та Одеській області: літератори, філологи, художники, музиканти. Зі встановленням Радянської влади культурний розвиток чеського населення України і Кримської АСРР став набувати нових відтінків. Встановлено, що значне місце у сфері культурного будівництва в масштабах усієї країни в 20-30-і рр. XX ст. мала культурна і політико-виховна робота серед національних меншин. Основною культурно-освітньою установою для мешканців чеських поселень були робітничо-селянські клуби, бібліотеки та хати-читальні. Вони зберігали етнічну специфіку (традиції) у сфері матеріальної і духовної культури. Це виявлялося в звичаях, правових нормах, обрядах, різних видах народного мистецтва і творчості, віруваннях, топоніміці. Етнічна специфіка чехів зберігалася у сфері духовної культури. Насамперед це простежується у календарних святах. Календарні свята та звичаї чехів – складне переплетення древніх язичницьких основ із пізнішими народними традиціями й елементами християнської обрядовості. Треба відзначити, що одні свята та обряди пустили

свої коріння в Криму, інші зазнали змін, а були й такі, які забулися. З кінця ХІХ - початку ХХ ст. велике значення для чехів стали набувати церковно-релігійні обряди (за віруванням чехи Криму - католики). Серед старовинних чеських свят свою етнічну специфіку на новій батьківщині зберегли: Св. Мікулаша (Миколи, 6 грудня), Різдво (25 грудня), Великдень, Хресні дні (Кшізові дні), свята врожаю (обжинки, посвіцані). Одним з місць збереження чеської культури були сільські школи, де відбувалося святкування згадуваних подій [17, 143].

Як відомо, у Південно-західному регіоні України компактні чеські поселення існували, головним чином, навколо Миколаєва та Одеси. Яскравим, документально доведеним фактом економічних репресій проти чеського населення в цьому регіоні є шахрайство із наданням сільгоспартілі у селищі Богемка Врадівського району Миколаївської області сільгоспмеханізмів у кредит. Вірогідно, влада це зробила з метою з'ясувати, чи не залишилось у досить заможних чехів якихось заощаджень. Ще у 1928 р. радянські чиновники з Москви разом із представником чеського торг-представництва (якого потім так і не знайшли) уклали з селянами Богемки договір про поставку їм із Чехословаччини сільгоспмашин на суму 15 млн. чеських крон на умовах безпроцентної позики на 5 років. Машина дійсно почали надходити, але старі, поламані, без запчастин, наполовину комісійні чеські, наполовину старі російські. Невідомо звідки з'явилися чималі відсотки за наданий кредит. Село в 300 дворів виявилось боржником держави на суму 14 тисяч американських доларів. До органів державної влади вони звернулися лише на останньому етапі справи. Якимсь чином це шахрайство, що, можливо, мало за мету в легальний спосіб перевірити фінансову спроможність чехів і викачати з них кошти ще до розкуркулення, було скасовано.

Значних втрат зазнало у 30-ті роки і чеське населення багатонаціональної Житомирщини, де були поширені так звані «лінійні» арешти, тобто арешти за національною ознакою. Документи свідчать, що для затримання органами НКВД іноді достатньо було визнати себе поляком, німцем, чехом чи ще якимось «нацменом». Відпрацьована система автоматично дозволяла обвинуватити затриману людину в участі в націоналістичній, повстанській, антирадянській, контрреволюційній і т. п. організації. Протоколи затримань і допитів, проте, не дають інформації про будь-які документальні або речові докази злочинної діяльності проти влади чи закону. «Факти», «докази» і «визнання» провини з'являлися у процесі слідства [17, 110]. У 1928–1929 рр. Штроббах створив у Житомирі «Чеське дружство», яке очолило всю роботу чеської військово-повстанської організації. Склад «Чеського дружства» впродовж декількох років постійно змінювався у зв'язку з арештами і виїздами окремих його членів. На початок 1937 р. до його складу входили:

Томан С.А., Яндура Й.М., Голан В.В. і Маркуб Ф.Й. Створені в області повстанські дружини і «отбочки» вели підготовку до збройного повстання та проводили шпигунську роботу на користь чеської розвідки. Слідством було «викрито» на території області 4 чеські дружини та 12 «отбочок», що діяли у Черняхівському, Андрушівському, Малинському та інших районах [10, 163]. У справі проходило 80 громадян, 77 з яких були чеської національності. У кримінальній справі, що налічує 7 томів, зберігаються документи на арешти та обшуки, протоколи допитів заарештованих. З них видно, що не всі обвинувачені одразу визнали свою «провину» [9, 143]. Серед представників чеського етносу в Україні, що стали жертвами репресій, неможливо не згадати професорів Євгена Рихліла і Олександра Янати, талановитих педагогів Ярослава Боучека і Яноша Волседалека, краєзнавця і винахідника Стефана Кржижанека та інших. Під час Другої світової війни була викликана хвиля репатріації чехів. Так, у складі Чехословацької окремої бригади були й мешканці України чеського походження, котрі, дійшовши до своєї батьківщини, там і залишилися. За другої світової війни чехи, так звані волинські, підтримали заходи творити чехословацькі війська, частини, вступивши в 1944р. до Чехословацької бригади. На підставі чехословацько-радянської угоди про обмін населення 1945р., частина чехів виїхала з України на батьківщину. Залишилося кільканадцять тисяч, найбільше у Волинській області. У повоєнний час чеські навчальні заклади на території України вже не існували, лише у двох університетах – Київському та Львівському діяли кафедри слов'янської філології, які забезпечували підготовку фахівців-славістів.

За переписом населення на 12 січня 1989 р. в Україні налічувалось 9122 чехи. У 1959, 1970 і 1979 роках їх чисельність відповідно була 14539 осіб, 12073 особи і 10589 осіб. Отже, в 1989 році проти 1959 року їх кількість істотно зменшилась з різних причин (на 5417 осіб). Виявляється чітка тенденція до зменшення кількості чехів у нашій країні (майже в 1,6 рази). Одним з чинників зменшення кількості чехів в Україні після Другої світової війни є їх репатріація до Чехії з нашої держави за угодою від 1946 року між колишніми Чехословаччиною і Радянським Союзом. Безумовно, має місце і процес асиміляції чехів. Чехи нині в Україні є здебільшого міським населенням, хоча ще в 1959 році переважало сільське населення [14, 61].

В теперішній час на території України компактно чехи проживають в наступних областях: м. Львів; Миколаївська область, Врадівський район, с. Богемка; Запорізька область., Мелітопольський район, с. Новогородовка (колишня колонія Чехоград); Одеська область., Березівський район, с. Веселинівка; Житомирська область, Коростенський район, с. Мала Зубівщина; Вінницька область, Козятинський район, с. Миколаївка. За переписом 1989

р. в Криму проживало близько 1000 чоловік етнічних чехів (тих, у кого по батьківській і материнській лінії батьки – чехи). До цього числа не увійшли чехи від змішаних шлюбів. На Кримському півострові компактно чехи проживають в с. Лобанове (Джанкойський район, колишня Богемка) і в с. Олександрівка (Красногвардійський район). З цих двох місць, колишніх колоній, вони переселялися в інші кримські міста і села. У містах найбільш значне число чехів проживає в Сімферополі і у Джанкої [3, 145-147].

З проголошенням незалежності України, чеські громади в різних регіонах розпочали створювати свої товариства. Так у 1993 році було засноване Кримське культурно-просвітницьке товариство чехів «Влтава». У 2000 році в Одесі було створено національно-культурне товариство «Чеська родина», яка об'єднала етнічних чехів. Створені культурні товариства чехів на Волині та Донбасі. Чеське товариство Донбасу об'єднало не тільки етнічних чехів Донецької області, а окремих людей, які проживають в інших областях України.

Цими громадськими організаціями ведеться робота по відродженню національної культури, зміцнюються зв'язки з чехами України, налагоджуються тісні зв'язки з Центром гуманітарної допомоги у Празі.

Етнокультурні інтереси чехів в Україні представляють всеукраїнське і регіональні національно-культурні товариства, що тепер активно діють у Львівській, Волинській, Закарпатській, Рівненській та Одеській областях. Чехи проживають у різних частинах України. Найбільша їх кількість є в Житомирській області, де численність чехів тут становила 1835 осіб, або 20,1 % від сумарної їх кількості у всій Україні. В 1970 році їх було 2343 особи, у 1979 – 2237 осіб, тобто за три наведені роки має місце неухильне зменшення. У 1989 році число чехів проти 1970 скоротилось на 508 осіб, або в 1,3 раза. Їх частка в населенні Житомирщини дорівнює 0,1%. На етнічній карті вони позначені на північному сході області поблизу м. Малин, в якому активно діє Чеське культурно-освітнє товариство «Малинівське» [7, 100].

З 1991 року в м. Житомирі існує Спілка Волинських чехів. Засновниками Спілки є сестри Литвинець Анна та Снідевич Емілія. Родом сестри походять з Чеського поселення – колонії Мала Зубовщина з родини лікарів. Підтримали та допомогли створити Чеське товариство їх друзі та родичі: родина Тарасенка В'ячеслава, Гашек Володимира, Перглери, Цімбровичі та інші. Коли більшість родичів виїхали до Чехії в 1991 – 1994 роках по програмі переселення, сестрам вдалося об'єднати Чехів м.Житомира (Крошня Чеська) та області: Вільшанське, Окілок, Івановичі, Словечно, Крученець, Високе Чеське. Основною метою діяльності товариства є сприяння всебічному розвитку чеської культури, мови, збереження та розвиток фольклору, відродження духовних і культурних традицій, народних обрядів та свят, за-

хист громадських та соціальних прав, честі та гідності чехів України. Видатну роль в житті товариства відіграють родини Єфимової, Новаків, Черних, Юшкової, Денисюк-Сишикової, Романової, Тамари Хмари, пана Слами, родина Гербеди, Чижевської, родина Борисової-Шварцовой, Вікарчук, Гайдалович та багато інших. В товаристві створені дитячий та дорослий ансамбль. Кожного року ми проводяться фестивалі “Чеський плес”, де збираються чехи зі всієї України, “Поліська родина”, “Ми діти твої, Україно [18].

За останнім переписом населення у Вінницькій області було лише 612 чехів (0,035 % до всього її населення). Вони мешкають на півночі її області [13, 100].

З ініціативи чеських товариств в Україні проводиться Всеукраїнський фольклорний фестиваль чеської культури «Чехи України», який вже відбувся у Києві, Одесі, Джанкої, Луцьку. Фестивалі збирають до 250 учасників, у рамках їх роботи проводяться круглі столи і засідання де обговорюються питання розвитку чеської культури в Україні, історія чехів України та сучасні проблеми.

Список використаних джерел:

1. До вивчення нацменшин Волині // Вітчизна. — 1994. — № 3-4 — С.111;
2. Думін Осип. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914-1918. Львів, 1996. — С.285.
3. Етнічні спільноти України : Довідник. — Київ: Видавництво Фенікс, 2001. — 252с.
4. Житник В.К. Чехи України // Відродження. — 1994. - № 10 , 11. — с.62-66.
5. Квасниця І.Ю., Квасниця А.В. Традиції та звичаї українців. — Т.1 «Зима», — Т.2 «Літо». — К., — 920с.
6. Крип 'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. Історія українського війська (від князівських часів до 20-х років ХХ ст.). Львів, 1992. — С.300.
7. Культура і побут населення України / Наулко В.І. , Артюх Л.Ф., Горленко В.Ф. та ін.. — К : Либідь, 1991 року. — С.100.
8. Лутай М.Є. Чехи на Житомирщині : історія і сьогодення – Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2008. — С.3-6.
9. Луцький Ю., Лутай М. Політичні репресії щодо чеського населення Житомирщини (1920-1950ті. рр.). // Хроніка 2000., Вип. 29-30.— С.143.
10. Луцький Ю.В. «Чеські справи» (1930-1937рр.) // З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ.— 1999., №1/2 (11/12).— С.163.
11. Луцький Ю.В. Чехи на Україні (1917-1933) // Вітчизна. — 1994. — № 3-4.— С.126-127.
12. Михайлів Володимир. Як ми роззброїли вояків у касарні 19 п.п. у Львові під час листопадового зриву//Михайло Гуцуляк. 1-й листопад 1918 року на західних землях України. Київ, 1993. — С.217—220.

13. *Населення і господарство Вінницької області / під ред. Масловської Л.Ц. – Вінниця, 1995. – С.100.*
14. *Наулко В.І. Хто і відколи живе в Україні - К., 1998. — С.61.*
15. *Острой О.С. Чешская и словацкая культура XVII и начала XVIII в. // История Чехословакии, Т. 1. М., 1956. – С.318.*
16. *Список старшин, які служили в Українській Галицькій Армії // Літопис Червоної калини. Львів, 1992. №2-3. – С.9.*
17. *Чеські колонії на Житомирщині // Вітчизна. — 1994. — № 3-4.— С. 110.*
18. *«Чехи на Волині». Голова товариства «Волинських Чехів» Емілія Снідевич / [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу до статті: <http://www.tvorchist.com.ua/contentid-21.html>*
19. *Чирко Б.В. Національні меншини в Україні (20-30-ті роки XX ст.) – К., 1995.— С. 143.*